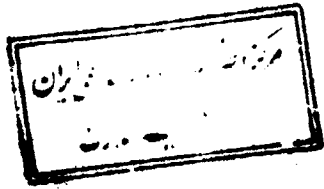

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

۲۷۷۹۶

۱۵۱ / ۱۲ / ۱۳۷۸

دانشگاه تربیت معلم

دانشکده علوم تربیتی

پایان نامه برای دریافت

دانشنامه کارشناسی ارشد در رشته روانشناسی تربیتی

موضوع:

بررسی رابطه عزت نفس با قضاوت اخلاقی دانش آموزان سال سوم دوره متوسطه

شهر تهران در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷

استاد راهنما

سرکار خانم دکتر پروین کدیور

استاد مشاور

آقای دکتر ولی الله فرزاد

پژوهشگر

منصوره ولی بیگی

آذرماه ۱۳۷۸

5483

۴۷۷۹۶

" بسمه تعالی "

این پایان نامه تحت عنوان " بررسی رابطه عزت نفس با قضاوت اخلاقی دانش آموزان سال سوم دوره متوسطه شهر تهران در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ " در جلسه دفاعیه مورخه ۷۸/۹/۲۴، در حضور هیئت محترم داوران متشکل از سرکار خانم دکتر کدیور، سرکار خانم دکتر خسروی، و جناب آقایان دکتر فرزاد و دکتر مرادی، پس از دفاع مورد قبول قرار گرفته است.

استاد راهنما: خانم دکتر کدیور
استاد مشاور: آقای دکتر فرزاد

استاد داور: خانم دکتر خسروی
استاد داور: آقای دکتر مرادی

مدیر گروه و نماینده شورای تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم تربیتی: آقای دکتر فراهانی

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می دانم، از کمک‌ها و زحمات فراوان سرکار خانم دکتر کدیور به عنوان استاد راهنما و جناب آقای دکتر فرزاد به عنوان استاد مشاور که با راهنمایی‌های ارزنده‌شان مرا در انجام این پژوهش یاری دادند تشکر نمایم.

از سرکار خانم دکتر خسروی و جناب آقای دکتر مرادی نیز بخاطر دقت نظرشان در ارائه نظریات ارزنده سپاسگزارم.

تقدیم به

پدر و مادرم

که در طول دوره تحصیل همواره راهنما

و مشوقم بوده‌اند.

تقدیم به

همسرم و خانواده محترمشان

که با صبوری و گذشت خود مرا در انجام این

راه کمک کردند.

و تقدیم به

نور چشمانم

«پرهام»

چکیده تحقیق

هدف از اجرای این پژوهش بررسی رابطه عزت نفس با قضاوت اخلاقی دانش آموزان سال سوم دوره متوسطه بوده است.

جامعه پژوهش حاضر شامل دانش آموزان پایه سوم مقطع متوسطه دبیرستانهای غرب تهران در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ بوده است. حجم نمونه پژوهش ۴۰۰ نفر از دانش آموزان دختر و پسر بود. این دانش آموزان از چهار منطقه آموزش و پرورش و از میان ۱۶ دبیرستان، به طور تصادفی انتخاب شدند. روش نمونه گیری، خوشه ای چند مرحله ای بود.

ابزارهای استفاده شده در این تحقیق عبارتند از: "آزمون عزت نفس پپ" و "آزمون قضاوت اخلاقی ما".

جهت تجزیه و تحلیل یافته ها، علاوه بر روشهای آمار توصیفی از روش همبستگی گشتاوری پیرسون و آزمون معناداری تفاوت میانگین ها (T-Test گروههای مستقل) نیز استفاده شده است.

تحلیل آماری بر روی داده های پژوهش نشان داد که:

- بین عزت نفس و قضاوت اخلاقی ارتباط معناداری وجود ندارد. این نتیجه در مورد خرده متیاسهای عزت نفس نیز صادق بوده است.
- نمرات عزت نفس نوجوانان دختر از نمرات عزت نفس نوجوانان پسر بالاتر است. این نتیجه در مورد خرده متیاس های عزت نفس نیز صادق بوده است.
- نمرات قضاوت اخلاقی نوجوانان دختر و پسر یکسان است و تفاوت معنی داری وجود ندارد.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	<u>فصل اول:</u> .....
۲	مقدمه.....
۳	بیان مساله.....
۵	اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۶	اهداف تحقیق.....
۷	فرضیه‌های تحقیق.....
۸	تعریف اصطلاحات تحقیق.....
۱۰	<u>فصل دوم:</u> .....
۱۱	بخش اول: تحول مفهوم "خود".....
۱۱	"خود".....
۱۴	روند تحول "خود".....
۱۹	خودپنداره.....
۲۱	عزت نفس.....
۲۶	منشاء عزت نفس.....
۳۰	اهمیت عزت نفس.....

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۲	چرا به عزت نفس نیاز داریم؟
۳۴	مفهوم عزت نفس بالا و عزت نفس پایین
۳۵	حیطه‌های پنجگانه عزت نفس
۳۶	دیدگاه‌های روان‌شناختی در مورد "خود" و "عزت نفس"
۴۵	بخش دوم: تحول اخلاقی
۴۵	مکتب رشدی - شناختی
۴۶	نظام اخلاقی پیاژه
۵۰	دیدگاه شناختی لارنس کلبیرگ
۵۵	بخش سوم: مرور تحقیقات قبلی
۶۶	<u>فصل سوم:</u>
۶۷	مقدمه
۶۸	روش تحقیق
۶۹	جامعه آماری
۷۰	نمونه آماری
۷۱	روش نمونه‌گیری
۷۲	روش جمع‌آوری اطلاعات

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۷۲	ابزار اندازه‌گیری
۷۶	روش تحلیل داده‌ها
۷۸	<u>فصل چهارم:</u>
۷۹	مقدمه
۸۰	آزمون فرضیه‌ها
۸۷	یافته‌ها
۸۸	<u>فصل پنجم:</u>
۸۹	مقدمه
۹۲	خلاصه تحقیق
۹۴	نتیجه‌گیری و بحث
۹۷	محدودیت‌های تحقیق
۹۷	پیشنهادات
۱۰۰	<u>منابع:</u>
۱۰۱	الف: منابع فارسی
۱۰۴	فهرست پایان‌نامه‌ها
۱۰۶	ب: منابع انگلیسی

- ضمائم

فهرست جداول

- جدول ۱-۳: آمار دانش آموزان دختر در مناطق غرب آموزش و پرورش استان تهران ۷۰
- جدول ۲-۳: آمار دانش آموزان پسر در مناطق غرب آموزش و پرورش استان تهران ۷۱
- جدول ۱-۴: شاخصهای آماری نمونه‌های مؤنث در متغیرهای قضاوت اخلاقی و عزت نفس ۷۹
- جدول ۲-۴: شاخصهای آماری نمونه‌های مذکر در متغیرهای قضاوت اخلاقی و عزت نفس ۸۰
- جدول ۳-۴: همبستگی بین عزت نفس و قضاوت اخلاقی ۸۱
- جدول ۴-۴: همبستگی بین عزت نفس کلی و قضاوت اخلاقی ۸۱
- جدول ۵-۴: همبستگی بین عزت نفس تحصیلی و قضاوت اخلاقی ۸۲
- جدول ۶-۴: همبستگی بین عزت نفس جسمانی و قضاوت اخلاقی ۸۲
- جدول ۷-۴: همبستگی بین عزت نفس خانوادگی و قضاوت اخلاقی ۸۳
- جدول ۸-۴: همبستگی بین عزت نفس اجتماعی و قضاوت اخلاقی ۸۳
- جدول ۹-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس نوجوانان دختر و پسر ۸۴
- جدول ۱۰-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس کلی نوجوانان دختر و پسر ۸۴
- جدول ۱۱-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس تحصیلی نوجوانان دختر و پسر ۸۵
- جدول ۱۲-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس جسمانی نوجوانان دختر و پسر ۸۵
- جدول ۱۳-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس خانوادگی نوجوانان دختر و پسر ۸۶
- جدول ۱۴-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های عزت نفس اجتماعی نوجوانان دختر و پسر ۸۶
- جدول ۱۵-۴: مقایسه تفاوت میانگین‌های قضاوت اخلاقی نوجوانان دختر و پسر ۸۷

فصل اول

مقدمه

توجه آدمی به عزت نفس اگر چه به طور کلی مربوط به زمان خاصی نیست، ولی بررسی علمی آن، به دهه های اخیر باز می گردد. روان شناسان و پژوهشگران کوشیده اند در عین تکیه بر جنبه های نظری، به تهیه ابزارهایی جهت بررسی عزت نفس بپردازند، چراکه عده ای بر این باورند که عزت نفس از ویژگیهای مهمی است که می تواند نقش مؤثری در سازگاری عاطفی - اجتماعی انسان داشته باشد. «برونو»^(۱) (۱۳۷۰) معتقد است که عزت نفس بدین معناست که فرد بر حسب ادراکی که از موقعیت شخصی خود در ذهن دارد به چه میزان خودش را در رده بالا یا پایین قرار می دهد. از این رو، کسی که خودپنداره مثبتی دارد، عزت نفس زیادی خواهد داشت و کسی که خودپنداره منفی دارد، عزت نفس کمی خواهد داشت» (برونو، ۱۳۷۰، ص ۱۰۹).

مای لی^(۲) (۱۹۸۵) به نکته ای مهم اشاره دارد. وی می گوید که موفقیت یا شکست لزوماً در خودسنجی تأثیر نمی گذارد بلکه مواردی وجود دارند که به رغم تجارب مثبت در آنها کمترسنجی وجود دارد. بنابراین به نظر می رسد که تأثیر موفقیت و شکست در افراد متفاوت است و به اینجا رسیده اند که این فرضیه را مطرح نمایند که، تأثیر بر حسب عزت نفس تغییر می کند (به نقل از منصور، ۱۳۶۹).

عزت نفس از عوامل گوناگونی تأثیر می پذیرد که از جمله می توان به تجربه شخصی، عوامل خانوادگی، آموزشگاهی و محیط اجتماعی اشاره کرد. همچنین، عوامل گوناگونی در عزت نفس مؤثر بوده که در جنبه های رشد شخصیت کاملاً بارز است. بنابراین به راحتی می توان ارتباط عزت نفس با جنبه های متفاوت رشد به خصوص رشد اجتماعی و اخلاقی را مورد بررسی قرار داد.

در تحقیق مادریدی^(۱) و همکاران (۱۹۸۸) مشخص گردید که عزت نفس با رشد اخلاقی در کودکان پرورشگاهی مرتبط می باشد. اما در تحقیق فیکس^(۲) و همکاران (۱۹۹۷) که به بررسی سطح رشد اخلاقی دختران و بررسی ارتباط آن با میزان عزت نفس آنها تأکید گردید، مشخص شد که بین سطح رشد اخلاقی و میزان عزت نفس ارتباط معنی داری وجود ندارد.

با توجه به این تحقیقات، بر آن شدیم تا به بررسی دقیق تر ارتباط عزت نفس با عوامل تحولی و به خصوص تحول اخلاقی بپردازیم و شناخت کاملتری را نسبت به ارتباط بین عزت نفس و قضاوت اخلاقی به دست آوریم.

بیان مساله

برای انسان هیچ حکم ارزشی مهمتر از داوری او در مورد نفس خویش نیست و ارزشیابی شخص از خویشتن عامل مهمی در روند رشد روانی اوست. این ارزشیابی اساساً یک نوع قضاوت آگاهانه و صریح و یا به صورت برشمردن صفات و توصیف حالات نیست، بلکه در واقع یک نوع احساس است. بنابراین ارزشیابی شخص از خویشتن و تصویری که فرد از خویشتن دارد به طور ضمنی در تمام واکنشهای ارزشی او تجلی می کند، و نیز اثرات برجسته ای در جریان فکری، احساسات، تمایلات، ارزشها و هدفهای وی دارد و کلید فهم رفتار اوست (براندن^(۳)، ۱۳۷۱).

شبهه اندکی در مورد اهمیت نقش عزت نفس کودکان در دوران رشد آنها موجود است. کلمس و بین^(۴) (۱۹۸۱) گزارش دادند که نوجوانان دارای عزت نفس بالا به طور مثبت عمل کرده و کمابیش مسئولیت اعمال خود را بعهده گرفته، تنش را به خوبی تحمل می کنند و غرور را به شکلی که خود به آن عمل می کنند توضیح می دهند. فری و کارلوک^(۵) (۱۹۸۴) و

1- Madreadi

2- Fix

3- Branden

4- Clemes & Bean

5- Frey & Carlock

ورنون^(۱) (۱۹۹۰) اشاره کردند که نوجوانان دارای عزت نفس بالا قابلیت بیشتری در پذیرش خود و دیگران، خوش بینی، اطمینان به خود، جهت گیری واقع گرایانه را دارا بوده و تجاری با سطوح بالایی از خودکفایی را گزارش کردند.

برعکس، کودکانی که سطوح پائین عزت نفس را نشان می دهند به مثابه کسانی که آلت دست دیگران شده یا به آسانی توسط دیگران هدایت می شوند، در اثر تنش در زندگیشان دچار ناامیدی می شوند، دیگران را تا اندازه ای بخاطر کاستی های خود سرزنش می کنند و عموماً از چالش با موقعیتهای دشوار و بلا تکلیف اجتناب می ورزند (کلمس و بین ۱۹۸۱، ویگینز و ویگینز^(۲) ۱۹۹۲؛ به نقل از دانیلز و آندریا، ۱۹۹۵).

بنابراین با تحقیقاتی که در این حیطه صورت پذیرفته می توان نتیجه گرفت که نوجوانان با عزت نفس بالا کمابیش بیشتر بهداشت روانی مثبت را نشان داده و عموماً ارضاء شخصی بیشتری را در زندگی خود تجربه کرده و این در مقایسه با نوجوانانی است که سطوح کم عزت نفس را گزارش کرده اند (لی و ریچاردسون^(۳) ۱۹۹۱؛ سو،^(۴) ۱۹۹۲، به نقل از دانیلز و آندریا^(۵)، ۱۹۹۵). بر اساس تمهیدات اشاره شده، و دیگر پژوهشهایی که در سالیان اخیر انجام شده است جایگاه عزت نفس به عنوان یک متغیر شخصیتی در بررسیهای روان شناسی بیشتر آشکار شده است و رابطه آن با دیگر متغیرهای روان شناختی مورد بررسی و پژوهش قرار گرفته است. اغلب این پژوهشها به نقش مثبت عزت نفس و تأثیر آن بر رفتار آدمی به طور کلی و رفتارهای خاصی اشاره کرده اند.

همچنین تحقیقاتی که در زمینه رابطه بین عزت نفس و رشد اخلاقی انجام شده است نشان

1- Vernon

2- Wiggins & Wiggins

3- Lee & Richardson

4- Sue

5- Daniels & Andrea

می‌دهد که بین این دو متغیر ارتباط وجود دارد. مثلاً آرونسون و متی^(۱) در تحقیقی در مورد رفتار نادرست به این نتیجه دست یافتند که برای کسی که عزت نفس پائینی دارد، خیلی مشکل نیست که مرتکب عمل غیراخلاقی گردد. چرا که ارتکاب یک عمل غیراخلاقی با خودپنداره او هماهنگ است. اما شخصی که واجد عزت نفس بالایی است، احتمال دارد در برابر وسوسه ارتکاب یک عمل خلاف مقاومت کند، چرا که رفتار خلاف ناهماهنگی زیادی را در او پدید می‌آورد (پروین، ۱۳۷۳).

در پژوهشی دیگر که در زمینه ارتباط بین انتخابها، مسئولیت‌پذیری و عزت نفس انجام شد، به این نتیجه دست یافتند که عزت نفس ارتباط تنگاتنگی با رشد اخلاقی دارد و در آن انتخابهای کودکان متأثر از حس "مفهوم خود" و خودارزشی است (والش^(۲)، ۱۹۹۴).

حال با توجه به تحقیقاتی که انجام شده است پرسش اساسی پژوهش حاضر این است که آیا بین عزت نفس و قضاوت اخلاقی در نوجوانان ایرانی رابطه وجود دارد؟ و دیگر اینکه نقش جنسیت در رابطه با هر یک از متغیرهای مذکور چگونه است؟

اهمیت و ضرورت تحقیق

عزت نفس یکی از عوامل مهم و اساسی در رشد شخصیت و شکوفایی انسانها می‌باشد و از آنجایی که سطح عزت نفس در سلامت روحی و روانی نقش بسزایی دارد، روان‌شناسان بالینی و اجتماعی بر اهمیت عزت نفس تأکید دارند. بسیاری از مشکلات انسان در رابطه با احساس ارزشمندی و عزت نفس او از خویشتن سرچشمه می‌گیرد. اگر او به خود بهاء بدهد، کمتر به احساسهای منفی و افکار آزاردهنده دچار می‌شود.